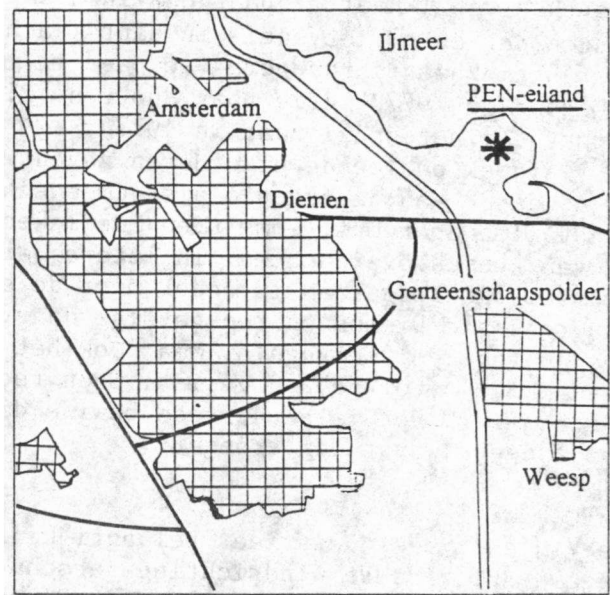

VOGELRIJKDOM VAN DE VIJFHOEK (PEN-EILAND) WORDT BEDREIGD
Guus van Duin en Fred Vogelzang

Aan de uiterste westgrens van ons werkgebied ligt een zeer waardevol vogel-terrein. We noemen het doorgaans het PEN-eiland, maar officieel staat het vanwege z'n vorm bekend als de Vijfhoek. Het gebied, gelegen achter de Maxis bij Muiden, is nog niet gemeentelijk ingedeeld, maar zal zo goed als zeker terechtkomen bij de gemeente Diemen.

Guus van Duin en Fred Vogelzang van het Vogel Overleg Diemen (VOD) leidden onlangs voor onze vogelwerkgroep een excursie naar het PEN-eiland. In dit artikel schetsen zij het belang van het gebied.

De Vijfhoek (90 hectare) is ontstaan in 1967, bij de aanleg van de PEN-centrale. De uitgebaggerde grond stortte men binnen een rijshouten dam, later werd er een dijk gelegd van basaltblokken. De opgebrachte grond bestond voornamelijk uit veen.

Al snel kwam in het laaggelegen terrein een moerasvegetatie op, aanvankelijk vooral bestaand uit riet. Tot 1973 kwam er op diverse plaatsen moerasbos op, terwijl in de laagste gedeelten riet bleef overheersen.

In 1973 werd opnieuw grond opgebracht, waarop zich tot 1981 wilgenbos ontwikkelde. In deze jaren veranderde er veel op de Vijfhoek. In totaal werd 300.000 m³ zand en slib opgespoten, wat vooral in het westelijk en zuidelijk deel leidde tot een belangrijke verhoging van de bodem. Plaatselijk ging het om anderhalve meter. Dit had tot gevolg dat riet en moeras op veel plaatsen in versneld tempo werden omgevormd tot wilgebossen van aanzienlijke omvang.

Van 1973 tot en met 1981 heeft het Vogel Overleg Diemen de Vijfhoek min of meer volledig op broedvogels geïnventariseerd. De provincie Noord-Holland heeft eveneens inventarisaties laten uitvoeren, terwijl eind jaren tachtig begin jaren negentig Amsterdamse vogelaars het gebied onder de loep namen. In de periode 1973-1992 zijn bij de Vijfhoek ruim 230 soorten waargenomen, waarvan 80 als zekere, waarschijnlijke of mogelijke broedvogel.

MOERASVOGELS

Het was al snel duidelijk dat de Vijfhoek een belangrijke plaats innam voor de moerasvogels. Er broedde in de beginfase een paartje Krooneend, Bruine kiekendieven en Waterrallen. Maar vooral het aantal Snorren en Rietzangers was opvallend hoog. In het broedseizoen van 1977 nestelden in het gebied bijvoorbeeld zeker 15 paar Sprinkhaanrietzangers, 21 paartjes van de Snor, meer dan honderd paar Rietzangers en minstens 21 paar Baardmannetjes. Al deze aantallen zijn minima: wij inventariseerden vrijwel uitsluitend vanaf de omringende dijk, wat een ondertelling van de midden in het terrein zingende vogels tot gevolg heeft gehad. Bosvogels hadden nog weinig te zoeken op de Vijfhoek.

In de jaren is er natuurlijk nogal wat veranderd op de Vijfhoek. Begroeiing en vooral de opspuitingen hadden tot gevolg dat de moerasvogels gedeeltelijk plaats maakten voor vogels die zich meer thuisvoelen in ruigten en bos. Enkele voorbeelden (tussen 1977 en 1991): Roodborst van 0 naar 12 paar, Zwartkop van 1 naar 32 paar en Vink van 1 naar 7 paar. Aan de andere kant gingen de echte rietvogels in aantal achteruit. In 1991 broedden er zes paar Sprinkhaanrietzangers (16 paar in 1977), tien paar Rietzangers (ruim 100 paar in 1977), drie paar Snorren (21 paar in 1977) en één paar Baardmannetje (minstens 21 paar in 1977).

De Vijfhoek ontleende eind jaren zeventig, begin jaren tachtig veel van zijn waarde aan de functie als gemeenschappelijk slaapplek van roofvogels. Tientallen Sperwers, soms tien Smellekens en meer dan tien Blauwe kiekendieven kwamen overnachten. In latere jaren is deze functie grotendeels verdwenen. Debet daaraan is onder meer de sterk oprukkende bebouwing in het aangrenzende Diemen en ten gevolge daarvan het wegvallen van fourageergebieden voor de roofvogels. Maar ook het verschijnen van de Havik in het gebied zal z'n tol hebben geeist. Geen reden om kwaad te worden op deze elegante jager. Het is eerder een bewijs dat de Havik in vele contreien meer gewaardeerd wordt dan vroeger.

WATERVOGELS

De Vijfhoek heeft een zeer belangrijke functie als pleisterplaats voor watervogels. Bij iedere windrichting verschaft het gebied luwte aan eenden. Er kunnen hier en bij de aangrenzende Diemerzeedijk, dan ook zeer grote aantallen worden gezien: Kuifeenden (maximum 14.000), Tafeleenden (19.000), Brilduikers (1685), Krakeend (400), Fuut (2500), verblijven volop rond de Vijfhoek. Dat wil zeggen: als erniet gejaagd wordt. Want jacht is de belangrijkste verstorende factor geweest voor deze overwinterende watervogels. Vanaf het nabijgelegen werkeiland worden wekelijks honderden vogels geschoten. (Zie ook: Korhaan 27 (4) pagina 103).

De jacht wordt niet beperkt, zoals destijds door het ministerie van CRM is geadviseerd, maar sinds een jaar uitgebreid tot en met de Diemerzeedijk en de polder Zeeburg. Bovendien stelden wij vast dat wordt geschoten op beschermde soorten als Brilduiker en Middelste zaagbek.

Vijfhoek en Diemerzeedijk moeten geheel jachtvrij zijn, willen zij hun ecologische mogelijkheden ten volle benutten.

Voor verschillende soorten voldoet de Vijfhoek ruimschoots aan de 1% norm van de Wetland-conventie van Ramsar, die dergelijke gebieden aanduidt als 'van internationaal belang'. Nederland heeft deze conventie indertijd onderschreven.

De Vijfhoek ligt op een belangrijke noordoost-zuidwest trekroute vanuit Flevoland en het Waddengebied. Honderdduizenden vogels passeren het gebied jaarlijks in de trektijd; duizenden vinden er voor enige tijd een rustpunt. In de zomermaanden vliegen enorme aantallen steltlopers over, terwijl duizenden Zwarte sterns zich in juli, augustus en september rond de Vijfhoek verzamelen. Onder gunstige omstandigheden (goed zicht en liefst een rugwindje) circelen zij in korte tijd tot grote hoogte op en beginnen aan hun lange reis naar Afrika.

Maar ook voor kleinere vogels is de Vijfhoek van belang als rust- en vertrekpunt. Zeldzame soorten, zoals Baardmannetje en Buidelmees vinden hier hun eerste rustpunt na Flevoland. In het najaar verblijven soms meer dan duizend Baardmannetjes op de Vijfhoek. Van de zeer zeldzame Buidelmees worden er de laatste jaren tientallen gezien in de trektijd. Deze soorten komen in het voorjaar ook bij

RIETZANGER

De Vijfhoek terug. Van de Buidelmees broedden in 1992 in het gebied van de Diemerzeedijk en de Vijfhoek zeker zeven paartjes. Het is zeer waarschijnlijk dat vanuit De Vijfhoek gebieden als Waterland en de Zaanstreek "bevoorraad" worden. Als Flevoland de leverancier van deze soorten is, dan is de Vijfhoek te beschouwen als het distributiecentrum. Het wegvallen van de Vijfhoek zal merkbaar zijn in andere gebieden, doordat deze meer geïsoleerd komen te liggen van de verspreidingsbron, Flevoland.

VECHTPLASSEN

Niet alleen voor de verspreiding van vogels is de Vijfhoek van belang. Recent onderzoek heeft aangetoond dat ook zoogdieren zich via de Vijfhoek en de Diemerzeedijk over Noord-Holland verspreiden. Er loopt als het ware een groene weg van het Vechtplassengebied naar Noord-Holland-Noord. Langs deze oostelijke route heeft de aarmuis de weg naar het noorden vrijwel gevonden, terwijl de rosse woelmuis voor de grens staat te trappelen. Ook de ringslang, een zeldzame soort boven het Noordzeekanaal heeft via de Vijfhoek een belangrijke verspreidingsmogelijkheid richting noorden. Het is dan ook zeer terecht dat de Vijfhoek in het Natuurbeleidsplan van de overheid is opgenomen als ecologisch kerngebied. De provincie Noord-Holland heeft dit Natuurbeleidsplan onderschreven.

GEVAREN

De natuurhistorische waarde van de Vijfhoek wordt eigenlijk al vanaf het begin bedreigd. Aanvankelijk aangelegd als uitbreidingsmogelijkheid voor de PEN-Centrale (of zelfs voor een kerncentrale, op drie kilometer van Amsterdam), achtten de bestuurders het gebied zeer geschikt als depot voor allerlei verontreinigd slib uit de Amsterdamse grachten en de havens van de Hoogovens. Deze plannen zijn nooit uitgevoerd. Verder dan het opspuiten van bagger uit het Amsterdam-Rijnkanaal kwam men tot dusver niet. Feit is wel dat de provincie de Vijfhoek als een prima opvolger voor de vuilstort bij het Naarderbos ziet. De gemeente Diemen (die de Vijfhoek naar verwachting per 1 januari 1994 binnen de gemeentegrenzen krijgt) zou slechts hoeven toestaan dat 40 hectare van het gebied bedekt wordt met een laag van negen meter afval. Daarna zou dat afgedekt worden en zou natuurontwikkeling kunnen plaatsvinden (men dacht aan skiheuvels, grindpaden, golfbaan en jachthaven). Aantrekkelijker dan de aanwezigheid binnen de gemeentegrenzen van een natuurgebied, waar weinig economisch profijt uit te halen zou zijn? Voor de mensen die het gebied kennen, is het duidelijk dat dergelijke ontwikkelingen de Vijfhoek geen goed zullen doen. Het is vanuit een pure natuurbeschermingsgedachte zinvoller de nog steeds aanwezig eigenschappen van het gebied te benutten en uit te breiden. Hierbij valt te denken aan het plaatselijk kappen van bomen en afsluiten van afwateringsbuizen. Wij zijn er van overtuigd dat de Vijfhoek met een goed beheer het belangrijkste moerasgebied in de omgeving van Amsterdam kan worden, zowel voor trek- als voor broedvogels.

DE VOGELKALENDER 1994

In de vorige Korhaan schreven we dat de Vogelkalender bij de verkiezing van de beste Nederlandse kalender de vierde plaats veroverd had, maar nu we hem gezien hebben vinden we dat dat eigenlijk best de eerste plaats had mogen zijn, want hij is weer erg mooi.

Wat er de vorige keer niet bij stond is, dat de kalender ook nu weer verkrijgbaar is bij Loes Hartog, B. Ingellaan 12 in Ankeveen, tel. 035-561905. U kunt hem ook telefonisch bestellen bij Jaap Taapken, tel. 02154-20303, en u kunt hem bestellen door overmaking van f 15,- op postrekening 4325 t.n.v. Penningmeester Kalenderfonds, Boterbloemstraat 20, 5321 RR Hedel.